

Тактико - психологічні аспекти проведення очної ставки

Сучасні умови боротьби зі злочинністю вимагають від слідчого значної майстерності у проведенні слідчих дій. Зумовлено це, по-перше, зростанням професіоналізму злочинців, посиленням організаційних засад підготовки вчинення та приховування злочинів; по-друге, небажанням громадян брати участь у розслідуванні або відмовою в суді від раніше даних показань; по-третє, низьким рівнем тактико-психологічної підготовки слідчих, що не відповідає сучасним реаліям.

Метою дослідження є визначення рівня ефективної та оптимальної слідчої діяльності для усунення протиріч у показаннях раніше допитаних осіб щодо встановлення істини у справі, що розслідується.

Коментована ч.9 ст. 224 КПК України містить процедуру проведення слідчим чи прокурором одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (очна ставка) [1, с. 561].

Традиційні прийоми виявлення інформаційного стану суб'єкта й викриття неправди під час очної ставки можуть бути не завжди результативними. Наявний арсенал криміналістичних засобів та прийомів викриття винного певною мірою обмежений, а межі їхнього застосування здебільшого детермінуються обсягом зібраних у справі доказів і можливостями їх використання при проведенні слідчих дій та судового розгляду.

Тож усе більшого значення набувають методи отримання вербальної інформації, що ґрунтуються не тільки на вивченні внутрішніх та зовнішніх психофізіологічних та інших властивостей учасників розслідування, а також і на встановленні психологічних характеристик особи, які впливають на формування вербальної інформації [7, с. 6].

Мета очної ставки вважається досягнутою тільки в тому випадку, якщо протиріччя усунути на основі показань, що відображають реальний стан

речей, в тому числі таких показань, які не тільки суб'єктивно правдиві, але і об'єктивно істинні. При цьому необхідно мати на увазі і можливі негативні результати цього допиту, коли один з учасників очної ставки, який раніше давав правдиві показання, змінює їх на неправдиві або умисно, або під впливом іншого учасника очної ставки.

Проведення очної ставки передбачає «ефект присутності», коли обвинуваченому треба давати показання у присутності особи, яка знає дійсні обставини події, що відбулася. Допитувані впливають один на одного своїм авторитетом, вольовими якостями, життєвим досвідом. Однак такий вплив може бути й негативним, коли авторитет недобросовісного учасника (який може мати злочинний характер) впливає на добросовісного. Складні психологічні стосунки можуть виникати при очній ставці потерпілого і обвинуваченого. Якщо є симптоми нестійкості потерпілого, очну ставку проводити не слід [2, с. 210].

Іншим негативним наслідком може бути зміна показань учасниками очної ставки і дача ними нових, теж неправдивих показань, але вже тих, що не протирічають одне одному [2, с. 621-622].

При проведенні очної ставки з особою, яка добросовісно помиляється, її щирість і упевненість у правоті може вплинути на іншого учасника [2, с. 623]. Такий результат слідчий також повинен передбачити і наперед підготуватися до нейтралізації його відповідними тактичними прийомами (деталізація показань, пред'явлення доказів тощо).

Слідчий не повинен демонструвати переваги показанням одного допитуваного перед іншим. Тому, що він може помилятися в оцінці правдивості показань одного із учасників очної ставки.

Психологічний контакт треба встановлювати з кожним із учасників очної ставки, під час допиту, що передує очній ставці. В такому випадку слідчий надає обом учасникам очної ставки рівні можливості щодо обставин, які розглядаються як такі, в яких наявні протиріччя [4, с.8].

Психологічний контакт – це процес, що сприяє встановленню об'єктивної істини, швидкому, повному та неупередженому розслідуванню і судовому розгляду. Поняття “психологічний контакт” припускає певний вплив на психіку осіб, які вступають у спілкування, але вказаний вплив не повинен виходити за межі закону [5, с. 65].

Найчастіше, при спілкуванні під час допиту виникають психологічні бар'єри між слідчим та допитуваною особою. У цих випадках слідчий змушений долати опір зацікавлених у неефективності розслідування злочину осіб (переважно це – обвинувачені, підозрювані), які можуть давати завідомо неправдиві показання або не давати взагалі [6, с. 288].

Характерною особливістю очної ставки є необхідність постійного, безпосереднього спостереження слідчого за допитуваними, з метою фіксації їх реакції на поставлені запитання, а також можливої змови між ними або впливу одного з них на іншого [3, с. 102].

У провадженні очної ставки особлива увага звертається на емоційну напруженість, яка виникає в ході цієї слідчої дії. Нерідко учасники очної ставки можуть узгодити свої показання в процесі її проведення, використовуючи для цього мімічні та пантомімічні дії. Слідчий повинен при підготовці очної ставки передбачати подібну поведінку. У процесі очної ставки може мати місце і психологічний натиск, коли особа, що бажає очну ставку використати на свою користь, допускає погрози, образи, шантаж стосовно іншого учасника очної ставки. У цьому випадку рекомендується перервати очну ставку, зафіксувавши в протоколі показання, що надавались до моменту грубого впливу на допитуваного, а сам цей момент відобразити в протоколі очної ставки, як причину її припинення [5 с. 132].

Успіх очної ставки залежить від вміння слідчого передбачати поведінку учасників, можливий розвиток їхніх відносин і регулювати їх, у чому велику роль відіграє його здібність правильно орієнтуватися в ситуації, що склалася, і поліпшувати її шляхом використання різноманітних методів психологічного впливу, які, в свою чергу, трансформуються у тактичні прийоми.

Список використаної літератури

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. / за ред. Тація В.Я., Пшонки В. П., Портнова А. В. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
2. Аверьянов Т.В. Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Росинская Е.Р. Криминалистика: учеб. пособие / Под ред. Белкина Р.С. – М.: Изд. група «Норма-Инфра», 199. – 990 с.
3. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика та методика розслідування окремих видів злочинів. – К.: МАУП, 2007. – 512 с.
4. Зорин Г.А. Руководство по тактике допроса: учеб пособие. – М.: ЮРИТИНФОРМ, 2001. – 320 с.
5. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: учеб пособие. – Х.: Консум, 1999. – 157 с.
6. Юридична психологія , За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: «Ін Юре», 1999. – 352 с.
7. Удалова Л.Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України. – К.: Вид. Полівода А.В., 2006. – 324 с.
8. Криміналістика , Шепітько В.Ю. – Х.: Право, 2008. – 464 с.